

УДК 377.6

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТЕХНІКІВ-ТЕХНОЛОГІВ ІЗ ТЕХНОЛОГІЇ ХАРЧУВАННЯ

Яковчук О.Л., викладач
Автотранспортний коледж
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

У статті розглянуто структуру професійної компетентності техника-технолога з технології харчування, яка складається із соціально-особистісної, інструментальної, загальнонаукової та професійної компетенцій. Обґрунтовано значення різних складових у структурі професійної компетентності техніків-технологів із технології харчування.

Ключові слова: професійна компетентність, структура професійної компетентності, компетенції, техник-технолог із технології харчування.

В статье рассматривается структура профессиональной компетентности техника-технолога общественного питания, которая состоит из инструментальной, общетеоретической и социально-личностной компетенций. Обосновано значение различных компетенций в структуре профессиональной компетентности техников-технологов общественного питания.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, структура профессиональной компетентности, компетенции, техник-технолог общественного питания.

Yakovchuck O.L. THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF TECHNOLOGISTS OF FOOD PROCESSING

The article clarifies the essence of the term “professional competence” which is considered as purposeful process of formation of knowledge, abilities and skills necessary for professional activities. The article highlights the components of professional competence of technologists of food processing. It justifies the importance of different components in the structure of professional competence of technologists of food processing.

Key words: professional competence, structure of professional competence, competences, technologist of food processing.

Постановка проблеми. Динамічні зміни ринку праці визначають нові вимоги до професійних характеристик техніків-технологів із технології харчування, їхньої конкурентоздатності та мобільності. Оновлення змісту освіти та галузевих державних стандартів пов'язане з розширенням кваліфікаційних характеристик та виробничих функцій майбутніх фахівців. Аналіз професійної діяльності техніків-технологів із технології харчування вимагає уточнення поняття «професійна компетентність» та виявлення основних складових у структурі компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність терміна «професійна компетентність» розглядається у наукових працях українських та зарубіжних вчених. Так, Н.Г.-Ничкало, Н.В.-Кічук та Г.В.-Троцько під-терміном «професійна компетентність» розуміють комплекс індивідуальних якостей особистості, що забезпечують реалізацію професійних функцій. І.С.-Севастьянов, Н.В.-Кузьміна, М.В. Кухарев, В.М. Лугова, Д.О. Серіков, В.І.-Журавльова, С.Б.-Єлканов та Т.В. Новікова визначають дефініцію «професійна компетентність» як «систему ціннісних орієнтацій». Т.-Томпсон, Дж.-Боніто, Т.П. Діденко розглядають професійну

компетентність як систему компетенцій, а С.Є. Шишов, В.А. Кальней, Є.В. Трифонов – як узагальнення способів виконання дій, відповідність вимогам професії. Більшість сучасних науковців не дійшли єдиної думки щодо змісту терміна «професійна компетентність» та визначення його складових. У зв'язку з цим виникає необхідність подальшого наукового дослідження та уточнення змісту терміна «професійна компетентність», докладнішого аналізу його структури.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в уточненні змісту терміна «професійна компетентність», вивченні структури професійної компетентності техніків-технологів із технології харчування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування висококваліфікованих фахівців, конкурентоздатних на ринку праці, є необхідною передумовою входження України в європейський освітній простір. Сучасні стандарти освіти визначають нові вимоги до компетентності майбутніх техніків-технологів із технології харчування. Модернізація освіти в Україні передбачає перегляд існуючих галузевих стандартів та

зумовлює необхідність впровадження нових. Оновлення змісту освіти неможливе без побудови нової моделі основних професійних компетентностей фахівця, які б дозволили майбутньому техніку-технологу з технології харчування ефективно застосовувати набуті знання, творчо підходити до розв'язання виробничих проблем, мати високий рівень освіченості.

Аналіз наукових джерел дозволив визначити, що професійна компетентність техника-технолога з технології харчування – це «поглиблені знання» [16, с.-87], «здатність до виконання виробничої діяльності» або «стан адекватного виконання дії або завдання» [7, с.-39]. У педагогічних словниках термін «професійна компетентність» трактується як «здатність суб'єкта праці до виконання завдань чи обов'язків» [22, с. 237], «формування професійно значущих для особи та суспільства якостей, які дозволяють людині реалізувати себе в конкретних видах трудової діяльності» [19, с. 287], «інтегральна якість особистості, що проявляється у використанні узагальнених умінь» [20, с. 140], «відношення до успішної професійної діяльності в сукупності з усіма знаннями та навичками, які використовуються під час здійснення трудової операції» [23, с.-168], «володіння сукупністю професійних знань та компетенцій», «позитивне ставлення до праці», «вміння використовувати свої знання та навички на практиці» [22, с. 52].

На думку академіка Н.Г.-Ничкало професійна компетентність є «гармонійним поєднання знань навчальної дисципліни, методики викладання, а також умінь і навичок культури спілкування» [17, с.-8–9]. Н.В. Кічук [9, с.-83]. та Г.В.-Троцько [26, с.-34–35] також розглядають «професійну компетентність» як соціально-педагогічне явище, що містить цілий комплекс індивідуальних якостей особистості, а також знань, умінь та навичок, що забезпечують реалізацію професійних функцій. Ці якості, на думку вчених, визначають готовність майбутнього фахівця до успішної реалізації професійних завдань, готують його до виконання різних видів виробничої діяльності.

На думку науковців (Н.В.-Кузьміної, М.В. Кухарева [13, с.-20], В.М. Лугової, Д.О. Серікова [14, с.-85]), професійна компетентність – це «найвищий рівень професійної діяльності», «результат навчання», «система ціннісних орієнтацій». Основою формування професійної компетентності науковці вважають залучення людини до загального простору цінностей, у якому людина володіє не тільки достатнім обсягом знань, умінь та навичок, а й здатністю

до безперервної самоосвіти. В.С. Коваль визначає професійну компетентність як здатність суб'єкта праці до виконання завдань та обов'язків повсякденної діяльності на відповідному якісному рівні з використанням усталених професійно важливих якостей і досвіду [10, с. 8]. Слушною є думка О.В. Безпалько, яка вважає професійну компетентність поєднанням різних видів компетенцій [1, с. 56–57]. Т.-Томпсон та Дж.-Боніто взагалі замінують термін «професійна компетентність» словосполученням «система професійних компетенцій і компетентностей» [25].

Науковець--Т.П.-Діденко, зазначає, що в поняття професійної компетентності «доцільно включати різноманітні компетенції, що впливають на виробничий процес» [6, с. 54]. Ми повністю поділяємо позицію цього автора та вважаємо термін «професійна компетентність» багатоскладовим.

Більш докладно аналізує термін «професійна компетентність» В.Ю. Кричевський. У цій дефініції учений виокремлює такі складові: функціональну (професійні знання і вміння, що застосовуються на практиці), інтелектуальну (здатність до аналітичного мислення, реалізація комплексного підходу до виконання професійних обов'язків), ситуативну (вміння діяти відповідно до виробничої ситуації), соціальну (розвиток комунікативних здібностей особистості) [12, с. 116]. Широко розглядає цей термін О.Л.-Мазур, яка вважає, що процес формування «професійної компетентності» передбачає наявність суспільних, психолого-педагогічних, предметних, прикладних, спеціалізованих знань, умінь та навичок [15, с. 66].

Учені Н.М.-Бібік [2, с.-48] та Н.М.-Горішна [5, с.-32] розглядають професійну компетентність як категорію, що «характеризує людину як суб'єкт професійної діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження». А.К.-Маркова визначає професійну компетентність як «індивідуальну характеристику міри відповідності вимогам професії» [16, с.-67]. Є.В.-Трифонов вважає професійну компетентність необхідною властивістю спеціаліста, що забезпечує відповідність потребам чи вимогам певної професії, спеціальності, спеціалізації, стандартам кваліфікації, займаної службової посади [27, с. 216].

Більшість дослідників під професійною компетентністю розуміють не лише вміння виконувати роботу, а й здатність передавати та використовувати знання і досвід у нових виробничих умовах [2; 12; 16].

Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних учених дозволяє визначити такі трактування поняття «професійна компетентність»:

– найвищий рівень професійної діяльності, система ціннісних орієнтацій (Н.В. Кузьміна, М.В. Кухарева [13, с. 20], В.М. Лугова, Д.О. Серіков [14, с. 85]);

– комплекс якостей особистості (знань, умінь, навичок), що забезпечують успішну реалізацію професійних функцій (О.Л. Мазур [15, с. 66], Н.В. Кічук [9, с. 83]. та Г.В. Троцько [26, с. 34–35]).

– здатність кваліфіковано виконувати різні види робіт у межах професійної діяльності, досягати високих результатів на основі здобутих знань, умінь і навичок (Н.М. Бібік [2, с. 48], Н.М. Горішна [5, с. 32]).

– узагальнюючий результат освітньо-професійної підготовки, відповідність вимогам професії, рівень професіоналізму фахівця (А.К. Маркова [16, с. 67], Є.В. Трифонов [27, с. 216], Т. Томпсон та Дж. Боніто [27]);

– інтегральна якість особистості, результат та якість навчання (В.С. Коваль [10, с. 8], В.А. Сластьонін [22, с. 52]);

– сукупність різних видів компетенцій (Т.П. Діденко [6, с. 54], О.В. Безпалько [1, с. 56–57]).

Вважаємо, що професійна компетентність є цілеспрямованим процесом навчання та формування професійних знань і вмінь з метою набуття навичок, необхідних для виконання певних видів професійної діяльності, завдань, обов'язків. Суттєва роль у формуванні професійної компетентності належить загально-теоретичним та спеціальним компетенціям, набутих студентами за період навчання. Вони повинні бути тим потенціалом, системою ціннісних орієнтацій, якими оперуватиме спеціаліст протягом усієї трудової діяльності.

Структура професійної компетентності сучасного фахівця із технології харчування містить багато компонентів. Саме вони визначають рівень сформованості вмінь та навичок майбутніх спеціалістів, забезпечують здатність до виконання виробничих функцій і типових задач діяльності.

Структура професійної компетентності стала предметом наукового розгляду у працях сучасних дослідників. Так, Н.В. Кузьміна [13, с. 85] у структурі професійної компетентності визначає такі компоненти:

– спеціальний або професійний, що формується під час викладання дисциплін;

– методичний, який є способом формування знань, умінь та навичок;

– соціально-психологічний, що реалізується через формування комунікативних навичок;

– диференційно-психологічний, який полягає у мотивуванні та спрямуванні здібностей майбутніх спеціалістів.

Варто погодитись із думкою науковця О.М. Бобієнка, який у структурі професійної компетентності фахівців, окрім загальних та спеціальних компетенцій, виокремлює контекстуальні (володіння соціальним контекстом, у якому існує професія), адаптивні (здатність передбачати зміни у професії, адаптуватись до умов професії, що змінюються), діяльнісні та інтегративні (вміння вирішувати проблеми та приймати логічні рішення у відповідному професійному стилі) компетентності [1, с. 30].

Науковці Г.М. Багаєва та Р.В. Бердо до структури професійної компетентності майбутніх фахівців із технології харчування включають загальні-(соціально-особистісні, інструментальні, загальнонаукові) та професійні компетенції [19, с. 6].

На нашу думку, компетенції – це вимоги до підготовки майбутнього фахівця техніка-технолога з технології харчування, необхідні для продуктивної виробничої діяльності. Набуття компетенцій повинно розглядатись у межах професійної діяльності техніка-технолога, його виробничих завдань та функціональних обов'язків.

Виходячи із сучасних вимог до підготовки фахівців, вважаємо, що складові професійної компетентності техніків-технологів із технології харчування повинні забезпечувати виконання виробничих завдань і функціональних обов'язків.

Техніки-технологи з технології харчування впроваджують ресурсозберігаючі технології на підприємствах громадського харчування; визначають хімічний склад і властивості сировини, напівфабрикатів, готової продукції, дотримуються вимог щодо їх зберігання, здійснюють контроль якості; ведуть облік нормативно-технічної документації на сировину; проводять основні технологічні розрахунки. Для виконання цих виробничих функцій майбутні фахівці повинні володіти базовими теоретичними знаннями, формування яких пов'язане із загальнотеоретичними компетенціями. Вважаємо, що саме вони відіграють суттєву роль у структурі професійної компетентності техніків-технологів із технології харчування та визначають рівень їхньої кваліфікації.

У процесі виконання виробничих функцій техніки-технологи надають різноманітні послуги, спілкуються з різними категоріями споживачів. Тому важливе значення під час підготовки фахівців цього профілю повинно надаватись формуванню соціально-особистісної компетенції. Невід'ємною частиною цієї компетенції є рівень сформованості

комунікативних навичок, які дозволяють фахівцям із технології харчування організувати виробничий процес завдяки міжособистісному спілкуванню та взаємодії.

У процесі виробничої діяльності техніки-технологи з технології харчування беруть участь у випробуваннях технологічного устаткування, проведенні експериментальних робіт з метою перевірки різноманітних технологічних процесів, забезпечують контроль за дотриманням правил експлуатації обладнання, дотримуються санітарно-гігієнічних вимог, працюють на персональному комп'ютері, застосовуючи відповідні програмні засоби, тощо. Задля формування цих умінь та навичок майбутнім фахівцям потрібне володіння інструментальними компетенціями.

Під час виконання професійних завдань техніки-технологи з технології харчування здійснюють розробку та затвердження нових рецептур, застосовують знання з різних технологій обробки плодоовочевої продукції, встановлюють причини браку сировини та готових страв, виявляють у процесі діяльності недоліки і вносять пропозиції щодо їх усунення. При цьому вони повинні застосовувати набуті під час навчання загальні та спеціалізовані професійні компетенції. Вважаємо, що формування професійних компетенцій повинно посідати важливе місце у структурі компетентності техніків-технологів із технології харчування.

Таким чином, у структурі професійної компетентності техніків-технологів із технології харчування варто розрізняти чотири взаємопов'язані групи компетенцій:

– загальнонаукові (розуміння сучасних методів пізнання світу, обґрунтування професійних дій, володіння сучасними інформаційними технологіями, здатність виявляти наукову сутність проблем, що виникають у професійній діяльності, самостійне оцінювання власних теоретичних знань);

– соціально-особистісні (розуміння етичних норм спілкування, адаптивність, здатність до системного мислення, наполегливість у досягненні мети);

– інструментальні (знання державної мови, навички обробки й управління інформацією, здатність отримувати з різних джерел та аналізувати інформацію з базових питань);

– професійні (загальні – уявлення про принципи виробництва, реалізації та організації споживання харчової продукції, володіння методами спостереження, опису, класифікації об'єктів діяльності закладів ресторанного господарства; спеціалізовані – здатність застосовувати елементи експериментальної роботи у виробничих, лабораторних умо-

вах, забезпечувати якість та вдосконалювати асортимент харчової продукції).

Серед визначених компонентів у структурі професійної компетентності техніків-технологів із технології харчування важливе місце посідають загальні та спеціалізовані професійні компетенції. Саме вони, нерозривно пов'язані із загальними вимогами до майбутньої професійної діяльності фахівця, забезпечують конкретизацію інших видів компетенцій, передбачають ознайомлення з методами та основами технологічного процесу у майбутній діяльності техніків-технологів із технології харчування.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, під професійною компетентністю техника-технолога з технології харчування розуміємо знання та вміння, необхідні для майбутньої професійної діяльності, формування професійних якостей особистості у процесі навчання. Структура професійної компетентності техника-технолога з технології харчування є багатокомпонентною та має відповідати основним функціональним обов'язкам та виробничим завданням техніків-технологів із технології харчування. У структурі професійної компетентності техніків-технологів із технології харчування є соціально-особистісні, інструментальні, загальнонаукові та професійні компетенції. Суттєву роль у структурі професійної компетентності техніків-технологів із технології харчування відіграють загальні та спеціалізовані професійні компетенції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпалько О.В. Соціальна психологія: схеми, таблиці, коментарі: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О.В. Безпалько – К. : Центр учб. літ-ри, 2009. – С. 56–57.
2. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н.М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К. : К.І.С., 2004. – С. 47–53.
3. Бобиенко О.М. Ключевые компетенции личности как образовательный результат системы профессионального образования : дис. ... канд. пед. наук / О.М. Бобиенко. – Казань, 2005. – 186 с.
4. Грищенко М.В. Нова школа: простір освітніх можливостей / М.В. Грищенко // Міністерство освіти і науки України (проект до обговорення). – К., 2016. – 36 с.
5. Горішна Н.М. Професійна компетентність соціального працівника як складова його фахової підготовки / Н.М. Горішна // Науковий вісник Ужгородського національного університету – 2009. – Вип. 16–17. – С. 114.
6. Діденко Т.П. Професійна адаптація майбутніх фахівців як основа успішної навчально-професійної діяльності в умовах ВНЗ / Т.П. Діденко, І.М. Жовтоніжко // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. наук. статей. – Ялта : РВНЗ «Кримський гуманітарний університет», 2014. – С. 54–55.

7. Жук О.Л. Беларусь: компетентностный поход в педагогической подготовке студентов университета / О.Л. Жук // Педагогика. – 2008. – № 3. – С. 99–105.
8. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю.Н. Емельянов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. – 168 с.
9. Кічук–Н.В. Компетентність саморозвитку майбутнього фахівця: особистісно-орієнтовані технології формування у вищій школі / Н.В. Кічук // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Серія «Педагогічні науки». – 2006. – Вип. 12. – Т. 1. – С. 80–87.
10. Коваль В. Особистість, яка здатна будувати життя / В. Коваль // Підручник для директора. – 2009. – № 10. – С. 2–10.
11. Концепція педагогічної компетентності / Л.В. Банашко, О.М. Севастьянова, Б.С. Кришук, С.І. Тафінцева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kgpra.km.ua/?q=node/233>.
12. Кричевский В.Ю. Профессиограмма директора школы. Проблемы повышения квалификации руководителей школ / В.Ю. Кричевский. – М. : Педагогика, 1987. – 212 с.
13. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя. / Н.В. Кузьмина, Н.В. Кухарев. – Гомель, 1976. – С. 183.
14. Лугова В.М. Мотивація саморозвитку та управлінська компетентність керівників підприємств / В.М. Лугова, Д.О. Серіков // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону : зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конфер. (20 грудня 2012 р.) : в 2-х т. – Т. 1. – Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ. – С. 84–86.
15. Мазур О.Л. Формування професійної компетентності педагогів / О.Л. Мазур // Директор школи. – 2013. – № 9. – С. 64–93.
16. Маркова А.К. Психология труда учителя / А.К. Маркова – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
17. Ничкало Н.Г. Педагогіка вищої школи: крок у майбутнє: [монографія] / Н.Г. Ничкало. – К., 2001. – 456 с.
18. Освітньо-кваліфікаційна характеристика молодого спеціаліста галузі знань 0517 «Харчова промисловість та переробка сільськогосподарської продукції» / розроб. Г.М. Багаєва, Р.В. Бердо. – К. : Мін-во освіти і науки України, 2014. – 60 с.
19. Психология и педагогика : [учеб. пособ.] / под ред. А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.А. Слостенина. – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 585 с.
20. Психологический словарь / [авт.-сост. В.Н. Копорулина, М.Н. Смирнова, Н.О. Гордеева, Л.М. Балабанова] ; под ред. Ю.Л. Неймера. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. – 640 с.
21. Рабочая книга практического психолога : [пособ. для спец.] / под ред. А.А. Бодалева, А.А. Деркача, Л.Г. Лаптева. – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 640 с.
22. Семенова А.В. Развитие профессиональной компетентности специалистов методами парадигмального моделирования (интерактивный тренинг) : [навч.-метод. посіб.] / А.В. Семенова. – Одеса : СВД Черкасов М.П., 2006. – 130 с.
23. Слостенин В.А. Педагогика: профессиональная компетентность педагога / В.А. Слостенин. – М. : Мысль, 1992. – 237 с.
24. Словник базових понять з курсу «Педагогіка» : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] // укл. О.Є. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 100 с.
25. Томсон Т. Обзор модели профессиональной компетенции консультанта / Т. Томсон, Д. Бонито [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.devbusiness.ru/development/consulting/ccm_5.htm.
26. Троцко Г.В. Теоретичні та методологічні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук / Г.В. Троцко ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПНУ. – К., 1997. – 54 с.
27. Трифонов Е.В. Психофизиология человека: англо-русская энциклопедия / Е.В.-Трифонов. – 13-е изд. – 2009. – 317 с.